

Atatürk, Stratejik Planlama ve Kentbilim

*

Seçil Gül Meydan Yıldız¹
ORCID: 0000-0001-9869-4159

Öz

Strateji kavramı felsefi olarak yöneldiği hedefine, planlama kavramı ile birleştiğinde ulaşmakta olup kullanımı dünyada 1960'larda başlayan ancak içerik ve kapsam açısından 1980'lerin sosyal, ekonomik ve politik değişim ve dönüşüm yapısından etkilenecek şekilde gelişen ve yaygınlaşan bir kavramdır. Ülkemizde 21. yüzyılda tüm kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanması için yasallaştırılan stratejik planlama yaklaşımı esasen Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşam biçimidir. Yaptığı tüm eylemlerde, aldığı kararlarda ve söylemlerinde planlamanın önemini ve gerekliliğini vurgulayan Atatürk, yıllar öncesinden stratejik planlama yaklaşımıyla dünyaya ışık tutmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün ekonomi, kültürel yaşam ve çevre için öngördüğü ilkeler ve kararlar bugün tüm dünya ülkelerinin uygulamaya çalıştığı stratejik planlama yaklaşımıyla örtüşmektedir. Atatürk'ü öğrenmek, örnek almak ve rol model seçmek bizi kandırılmaktan, başarısızlıktan ve geri kalmışlıktan kurtaracak tek yoldur. O'nun her cümlesi sonsuz derinliğe ve anlama sahip olup uğraş alanına göre yorumlanarak bir amaç olarak benimsenmelidir. Bu doğrultuda Sayın Prof. Dr. Ruşen Keleş'in 1983 yılında "Atatürk, Çağdaş Ankara ve Kentbilim" çalışmasından yola çıkarak "Atatürk, Stratejik Planlama ve Kentbilim" başlıklı bu çalışma hazırlanmıştır. Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk'ün stratejik dehasından yararlanarak mekânsal, kentsel, çevresel ve yönetsel yapıda yaşadığımız sorunların kaynağının ve çözüm yollarının saptanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, stratejik planlama, kentbilim.

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, e- posta: secil.meydan@yobu.edu.tr

idealkent©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 37, Cilt *Volume* 13, Yıl *Year* 2022-3, 1735-1752 **DOI:** 10.31198/idealkent.1113939

Atatürk, Strategic Planning and Urban Science

*

Seçil Gül Meydan Yıldız²
ORCID: 0000-0001-9869-4159

Abstract

The concept of strategy reaches its philosophical goal when combined with the concept of planning. It is a concept that started in the world in the 1960s, but developed and became widespread in terms of content and scope, influenced by the social, economic and political change and transformation structure of the 1980s. The strategic planning approach, which has been legalized to be implemented in all public institutions and organizations in the 21st century in our country, is essentially the way of life of Mustafa Kemal Atatürk. In the first years of the Republic, Atatürk's principles and decisions for the economy, cultural life and environment coincide with the strategic planning approach that all countries of the world are trying to implement today. In this direction, this study titled "Atatürk, Strategic Planning and Urban Science" was prepared based on the work of Prof. Dr. Ruşen Keleş in 1983, "Atatürk, Contemporary Ankara and Urban Science". Another aim of this study is to determine the source and solution ways of the problems we experience in spatial, urban, environmental and administrative structure by making use of the strategic genius of Mustafa Kemal Atatürk.

Keywords: *Atatürk, strategic planning, urban science.*

² Doç. Dr., Yozgat Bozok University, e- posta: secil.meydan@yobu.edu.tr

Giriş

Bugün yaşadığımız kentlerin sorunları ve kentlere karşı işlenen suçlar aynı zamanda bir yönetim ve çevre sorunudur. Yaşam kalitesinin düşüklüğü ve kent- sel hizmetlerin yetersizliği, geleceğe yönelik hedef ve amaçları da köreltmekte- dir. Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaşarak alınan her karar ve eylem kal- kınma gücümüzü zayıflatmakta ve her açıdan bizi başarısızlığa sürüklemekte- dir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün ekonomi, kültürel yaşam ve çevre için öngördüğü ilkeler ve kararlar bugün tüm dünya ülkelerinin erişmeye ça- lıştığı sürekli ve dengeli gelişme (sürdürülebilirlik) kavramının ilkeleriyle ve stratejik planlama yaklaşımıyla örtüşmektedir. "Atatürk çok yönlü ve dünya çapında karizmatik bir liderdir. O'nun tartışmasız evrensel bir lider olarak uluslararası alanda kabullenilmesinin başta gelen nedeni, cesur, şaşırtıcı ve sü- ratli stratejik karar almasından ve bunu azimle uygulamasından kaynaklan- maktadır" (Aybars, 2011).

Atatürk'ü öğrenmek, örnek almak ve rol model seçmek bizi kandırılmak- tan, başarısızlıktan ve geri kalmışlıktan kurtaracak tek yoldur. O'nun her cüm- lesi sonsuz derinliğe ve anlama sahip olup uğraş alanına göre yorumlanarak bir amaç olarak benimsenmelidir. Bu doğrultuda Sayın Prof. Dr. Ruşen Ke- leş'in 1983 yılında "Atatürk, Çağdaş Ankara ve Kentbilim" çalışmasından yola çıkarak "Atatürk, Stratejik Planlama ve Kentbilim" başlıklı bu çalışma hazırlanmıştır.

Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu için benimsediği ve birebir uyguladığı stratejik planlama yönteminin sırrı, farklı zamanlarda yaptığı açık- lamalarıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece sağlıklı, dengeli ve düzenli bir kent yaşamı için nelerin yapılıp, nelerin yapılmaması gerektiğini Atatürk'ün yol gösterici söylemleriyle tekrar hatırlamak ve hiç unutmamak üzere hafızalara kazımak amaçlanmıştır.

Atatürk ve Plan

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde plan kavramı: "Bir işin bir eserin ger- çekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen, düşünce, fikir, niyet, maksat, tasavvur" ya da "bir kentin, bir yapının, bir makinenin... çeşitli bölümlerini gösteren çizim" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022a). Program: "izlenec, ya- pılacak bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını ve zamanını gösteren tasarım, ye- tişek" demektir (TDK, 2022b). Planlama kavramı ise: "Olabilirlikleri ve olasılık-

ları irdeleme ve karşılaştırma, sorun çözmeye kullanılan bir araç, geleceğe yönelik bir tahmin, hedeflere ulaşma amacıyla bir karar verme süreci, belli bir andan daha ileriye doğru tasarlanan bir düşünce şekli, bireyler, topluluklar ve çevreleri arasında düzenli ilişkiler kurulmasını sağlayan çalışmalar bütünü, gelecekte ulaşılmak istenen hedef ya da hedeflere ne zaman, hangi araç ve yöntemlerle ulaşılabileceğini bugünden belirleme eylemi, müdahalelerde bulunma sanatı” şeklinde özetlenebilir (Meydan Yıldız, 2020, s. 399).

Akıl ve mantığın halledemeyeceği mesele olmadığını, aklın rehberinin de bilgi ve bilim olduğunu belirten Atatürk: “Başarı ancak adaletli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir” (ASD, 2006, s. 856) sözüyle plan yapmanın önemini vurgulamaktadır.

Atatürk: “Bütün ilerlemeler, insan fikrinin eseridir. Fikri harekete geçirmek, birinci işimiz olmalıdır” (ASDS, 2021, s. 72) diyor. “Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir gayeyi elde etmek için gereken en belli başlı vasıttır. Gaye, fikirdir. Zaferin, bir fikri kazandırdığı kadar değeri vardır. Bir fikri kazandırmaya yaramayan zafer kalamaz” (Atay, 1969, s. 455). Atatürk, hedefin esasen fikir olduğunu ve plan yapma eyleminin fikir üretmekle başladığını belirtiyor. Öyle ki kazanılan tüm zaferler Cumhuriyet fikrinin kabulünde birer aşama olmuştur. Bu durumu Atatürk: “Yarın Cumhuriyet ilan edeceğiz dedim. Orada bulunan arkadaşlar derhal fikrime katıldılar. O dakikadan itibaren nasıl hareket edileceği hakkında kısa bir program yaptım ve arkadaşları görevlendirdim... İsmet Paşa ile Cumhuriyetin ilanı ile ilgili kanun tasarısı hazırladık” (Atatürk, 1989, s. 427-428) sözleriyle açıklıyor. Kurulan Cumhuriyet ile birlikte, O'nun yapmış olduğu kusursuz programa ve verdiği talimatların uygulanışına tüm dünya şahit olmuştur.

Atatürk'ün: “Bizim akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek prensibimizdir. Bütün hayatımızı dolduran vakalar, bu hakikatin delilidir” (Çankaya, 1985, s. 356) sözü yaşamın her anında bilim ve akıl dışına çıkmadan planlı hareket edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca başarı için en hakiki kılavuzun bilim ve fen olduğunu söyleyen Atatürk (ASDS, 2021, s. 64): “Eğer bir gün benim sözlerim bilim ile ters düşerse bilimi seçin” (ASDS, 2021, s. 70) demiştir.

Atatürk her zaman zor olanı, kimsenin hayal dahi edemediklerini yapmayı başarmıştır. Zor olanı yapmayı tercih ettiğini de belirtmiştir (Meydan, 2020, s. 254). Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda elde ettiği başarı muazzam planının bir sonucudur (Meydan, 2013). Bu başarı süreci, planlama eyleminin kararlardan oluştuğunu, doğru karar alabilmenin ise hedefi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen ve/veya etkileyebilecek tüm öğeleri her yönüyle ele almaya bağlı olduğunu göstermektedir.

Felsefi açıdan plan 'ne istediğini bilmek' ile ilgilidir. İyi bir plan için ulaşıl- mak istenilen hedefin kesin ve net olması gereklidir. Aksi takdirde hedefe ula- şabilmek için neyin, ne zaman, nasıl yapılacağına karar vermek zorlaşır, hatta büyük ihtimalle plan başarısızlıkla sonuçlanır.

Atatürk'e Napolyon'un: "Ben yürürüm, programım kendiliğinden çıkar" sözü hakkındaki görüşleri sorulduğunda: "Ama o türlü giden sonunda başını Saint-Helen kayalarına çarpar" cevabını vermiştir (Atay, 1969, s. 455).

Atatürk'e göre insan zekâsının gücü her şeye yeter ve doğaya azami dere- cede egemen olabilir (İnan, 2007, s. 236). 1919 yılındaki çorak ve neredeyse ağaçsız denilebilecek Ankara'nın, Atatürk'ün çabalarıyla dikilmeye başlanan çam ağaçları sayesinde yaz kış yeşil duran doğal güzelliğe sahip olması insanın planlı hareket ettiği zaman coğrafya üzerindeki hâkimiyetine yönelik en güzel örnektir.

Atatürk Cumhuriyetin ilanından sonra doğa ile iç içe üretim alanları plan- lamış ve gerçekleştirmiştir. Atatürk, 'Yeşil Türkiye' ülküsüyle sadece An- kara'nın değil Anadolu'nun ağaçlandırılmaya başlanmasını (Tarih IV, s. 315) ve Çiftlik (Yeşil Cennet) Projeleri ile tarımın modernleşmesini sağlamıştır. Bu çok amaçlı proje alanları modern tarım ve hayvancılık faaliyetlerini ve sanayi alanlarını içermektedir (Meydan, 2020, s. 262-263). Bu alanlar kendi kendine yetebilen, doğa ile iç içe ve çevre dostu üretim alanları olup aynı zamanda hal- kın boş zaman aktivitelerini gerçekleştirdiği gezinti ve dinlenme yerleri olarak planlanmıştır. Atatürk modern tarım ve hayvancılık konusunda köylüye örnek olması için bu çiftlik projelerini planlamış ve hayata aktarmıştır (Meydan, 2015, s. 241).

Atatürk, her yeni kurulan üretim faaliyetinin bulunduğu yere zenginlik, uy- garlık ve bütün memlekete güç vereceğini söylemiştir (ASD, 2006, s. 839). Bu- gün tarıma dayalı sanayide lider olan ülkelerin organize tarım bölgesi adıyla gerçekleştirdikleri üretim sistemi ve kalkınma modeli, 1924 yılında Atatürk ta- rafından Türk milletinin hizmetine sunulması için kurulmuştur. Ne yazık ki bu hazinenin de kıymetini bilemediğimiz görülmektedir.

Küreselleşme ve Stratejik Planlamanın Yaygınlaşması

Atatürk: "En uzakta zannettiğimiz bir olayın bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir. Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bundan bana ne dememe- liyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi ilgilenmeli-

yiz..” (ABE, 2021a, s. 166-167) açıklamasıyla dünyanın küreselleştiğini ve küresel güvenliğin sağlanması gerektiğini her zaman olduğu gibi önceden görmüş ve bizi uyarmıştır. Küreselleşmenin ve bilişim sisteminin zorunlu kıldığı yeni ekonomik yapıdan kentleri, bölgeleri ve ülkeleri bağımsız düşünmemiz artık imkânsızlaşmıştır. Pazarlama, dijital ticaret kuralları, uluslararası hukukun koruduğu haklar, Atatürk’ün insanlığı tek vücut olarak görmesinin ne kadar doğru olduğunu göstermektedir (Tarakçı, 2011, s. 129).

Strateji kelimesi Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde “izlem” yani “izleme işi, takip, önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol” anlamına gelmekte olup “bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı, sevkülceys” olarak tanımlanmaktadır. Daha çok askerlikte, savaş sanatının araçları olarak kullanılan “taktik” sözcüğüyle aynı anlamdadır (Keleş, 2014, s. 221). Strateji kavramı, uzun vadede varılmak istenilen kimi hedeflere akılcı yoldan nasıl ulaşılabileceğini gösteren bir yol haritasıdır.

1960’lı yılların planlama yaklaşımı isim olarak stratejik planlama olarak adlandırılmamış olsa da içeriği ve kapsamı bakımından örtüşmektedir (Keleş, 1972, s. 73-77). Ancak 1980’li yıllarda küresel ekonomik düzenin kentler üzerindeki etkileri ile çok ortaklık, paydaşlık, uzlaş, katılımcılık, kalite vb. kavramların daha çok kullanılır olmasıyla başta özel sektör olmak üzere günümüzde tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinde de uygulanmaya çalışılmaktadır (Keleş, 2014, s. 222; Gedikli, 2012, s. 403).

Stratejik planlama 2000’li yıllarda yerel yönetimlerle ilgili yapılan yasal düzenlemeler aracılığıyla uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemizde kamu yönetiminin etkinlik düzeyinin yükseltilmesi amacıyla Resmi Gazetede 24.12.2003 tarihinde yayınlanan ve yürürlüğe giren “5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” uyarınca ülkemizdeki tüm kamu kurum ve kuruluşları, çalışmalarını stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme sistemi içinde planlamak ve gerçekleştirmekle yükümlü kılınmışlardır. Tüm kamu kurum ve kuruluşları temel hedef (vizyon) belirleyerek bu hedefi gerçekleştirecek temel ilkeler ortaya koymaya başlamıştır. Diğer taraftan avantaj ve dezavantajlarını ortaya koyabilmek, gerçekçi hedef ve temel ilkeler oluşturabilmek için güçlü ve zayıf yönlerin, fırsat ve tehditlerin yazıldığı bir analiz yapma zorunluluğu başlamıştır. Böylece performansın ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır. Bu sürecin en önemli özelliği 1980’lerden itibaren Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği’nin uluslararası çalışmalarını küresel düzeyde önem kazanan ve kabul gören “sorunların ve çözüm yollarının küreselliğinin” ve “katılımcılık ilkesinin” benimsenmesidir. Her

türlü kararda halkın görüş ve taleplerinin belirleyici olması bu yaklaşımla önem kazanmaktadır.

Bu çerçevede stratejik planlama; kuruluşların politika oluşturma kapasitelerinin artırılması, kamu mali yönetiminin iyileştirilmesi, kuruluş performansının izlenmesi ve hesap verme sorumluluğunun değerlendirilmesinde temel araçlardan biri olarak kabul edilmiştir (TDK, 2022c). Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren bir plan olarak yapılması öngörülmektedir (RG. 24.12.2003/25326).

Küreselleşme sürecinin ekonomik yapısının yönetim sistemi ve kentler üzerinde oluşturduğu etki ile post-modern felsefenin karar alma süreçlerinde halkın katılımını ve uzlaşmayı gerekli kılması stratejik planlamanın yönetimin her alanında uygulanmaya başlamasına yol açmıştır (Gedikli, 2012, s. 403). Stratejik planlamada temel hedef belirleyebilmenin yolu; güçlü ve zayıf yönlerin, fırsat ve tehditlerin iyi analiz edilmesine bağlıdır. Stratejik planlamada sorun ve olanakların iyi analiz edilebilmesi için gerçekçi ve o alana özgün değerleri içeren analizler yapılmalı, temel hedef kurgulanmalı, senaryo oluşturulmalı, mekânın genel gelişim çerçevesi belirlenmeli, sınırlı sayıda strateji alanı seçilmeli, eyleme yönelik alt hedefler oluşturulmalı, sonuçları izleme ve değerlendirme imkânı sunulmalıdır (Gedikli, 2012, s. 403; RG. 24.12.2003/25326).

Atatürk: “Olayların gidişine bağlı kalma bana göre kaderciliktir” (Tanju, 1994, s. 80) ve “Dünyanın bugünkü genel şartları ve yüzyılların beyinlerde ve karakterlerde biriktirdiği hakikatler karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifadesi budur; ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir” (Atatürk, 1989, s. 6) şeklindeki açıklamaları ile 21. yüzyılın stratejik planlama yönetiminde yer alan gerçekçilik ve rasyonellik ilkelerini açıklamıştır. Ayrıca gerçekçi senaryo oluşturma kuralını kullandığını göstermektedir. Senaryo oluşturma günümüzde birden fazla stratejik kararın test edilmesi veya hayati bir stratejik kararın alınması amacıyla seçeneklerin irdelenmesi için kullanılmaktadır (Tarakçı, 2011, s. 128).

Öyle ki Atatürk: “Ben bir işte nasıl başarılı olacağımı düşünmem. O işe neler engel olur diye düşünürüm. Engelleri kaldırdım mı, iş kendiliğinden yürür. Verdiğiniz emrin yapılmasından emin olmak istiyorsanız, en son gerçekleşme ucuna kadar kendiniz onun başında olmalısınız” (Soyak, 1955, s. 10) demiştir. Sonuç odaklı strateji belirleyen Atatürk, her şeyden önce temel hedeften emin olunması gerektiğini, böylece hedefe ulaşma sürecinde karşılaşılabilecek engellere odaklanılması ve her aşamanın kontrol edilmesi gerektiğini belirtiyor.

Stratejik planlamanın sırrı olasılıkları ve olabirlikleri çok iyi tahmin edebilme yeteneğine bağlıdır. Tek bir senaryoya bağlı kalınması stratejik planlamada kabul edilemez bir hatadır. Alternatif planların olması gereklidir. Atatürk bu durumu: “Her taarruza karşı daima karşı taarruz düşünmek lazımdır. Karşı taarruz ihtimalini düşünmeden ve ona karşı güvenilir tedbir bulmadan hareket edenlerin akıbeti, mağlup olmak ve hezimete uğramaktır, yok olmaktır” (Atatürk, 1989, s. 4) ve “Felaket başa gelmeden evvel, onu önleme ve ondan korunma çarelerini düşünmek gerekir. Felaket geldikten sonra üzülmünün faydası yoktur” (Atatürk, 1989, s.37) sözleriyle açıklamaktadır. Atatürk’ün her zaman kafasında bir B planı vardı, olasılıklara karşı alternatif senaryolar hazırlardı ve hedefi etkileyebilecek tüm olasılıkları da her yönüyle değerlendirirdi (Tarakçı, 2011).

Atatürk planlı hareket etmenin gerekliliğini “...bir kararım varken onu niçin hemen tatbik etmiyorum? ... ağır ve kati bir kararın doğruluğuna inanmak için vaziyeti her köşesinden mütalaa etmek lazımdır. Ağır ve kati karar tatbik edilmeye başladıktan sonra, keşke bu tarafını da düşünseydim, belki bir çıkar yol bulurduk gibi tereddütlere yer kalmamalıdır. Böyle bir tereddüt, karar sahibinin vicdanında kanayan bir nokta olur ve yaptığının doğruluğundan da şüpheye düşürür” sözleriyle açıklamaktadır (Atay, 1969, s. 64). Atatürk 20. yüzyılın başlarında stratejik yönetim ve karar verme sürecinde risk analizlerini doğru yapmanın önemini ve gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu yüzden mekânsal planlama sürecinde de doğal, beşerî ve teknoloji kaynaklı afetlere, öngörülemeyen demografik hareketlere, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelere uygun biçimde dönüştürülebilecek alternatif plan senaryolarının ve kriz anında gerçekleştirilecek eylem planlarının hazırlanması hayati önem taşımaktadır.

Hedef Belirleme ve Kamu Yararı İlişkisi

Atatürk, inkıpların ‘memleketin mutlaka modern, medeni ve yeni olması’ hedefi için yapıldığını ve bunu hayat davası olarak benimsememiz gerektiğini (ASDS, 2021, s. 72) ayrıca “bütün hayatımızı gerçek hedeflere yöneltmek ve en sonunda millete bir gün eliyle tutacağı gerçek ve maddi eserler vermeye” kendimizi adamamız gerektiğini söylemiştir (ASD, 2006, s. 776).

Atatürk için geçici ve hedefe katkısı olmayan ara hedeflerin ele geçirilmesi değil nihai hedefe ulaşmak önemlidir. Çünkü Atatürk sonuç odaklı stratejiler belirlendiği zaman başarı elde edileceğini deneyimlemiş bir önderdir. Belirlenen hedefe erişebilmek için, maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamette yöneltmek gerektiğini söylemiştir (Soyak, 1973, s. 476). Günümüzde strateji planlamasında Atatürk’ün belirttiği kriterler

kullanılmaktadır. Hedefe ulaşmak için tüm kaynaklar seferber edilerek sonuçların izlenmeye, takibe ve değerlendirmeye olanak tanınması beklenmektedir.

Stratejik planlamada ulaşılmak istenilen hedefin ne olduğunun açık ve net bir şekilde ortaya konulması gereklidir. Uygulayıcıların da yaptıklarının temel hedefe olan katkısını tartacak derecede muhakeme kabiliyetine sahip olmaları önemlidir (Tarakçı, 2011, s. 113). Atatürk, yaşam kalitesini artıracak kalkınmaya yönelik hedeflerde çekimser olunmaması, akıl ve mantığın belirleyiciliğinden uzaklaşmaması gerektiğini bizlere aktarıyor. “Yaşamak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir” (ASD, 2006, s. 779). Ülkemizin çevre koruma, kalkınma ve kentleşme sürecinde yaşadığı sorunların nedenlerinden biri Atatürk’ün çizdiği yoldan sapmalardır. Bir diğeri de sağlıklı hedef tespiti yapabilecek ve buna bağlı stratejik karar alma ve uygulama konusunda kararlı bir tutum sergileyebilecek cesaretin ortaya konulmamasıdır.

Stratejik planlama teknik ve maliyeti yüksek bir süreçtir. İyi bir sermaye ve zaman planlaması gerektirir. Ancak hedeflerin doğru belirlenebilmesi için bilim, sanat ve teknik donanımına sahip beşerî sermayeyi yetiştirmek önemlidir. Akıl ve eğitilmiş bireylerin en iyi sermaye olduğunu vurgulayan Atatürk: “Sermayenin azlığına bakarak cesaretiniz kırılmasın. Böyle müesseseler için en kuvvetli sermaye; zekâ, dikkat, iffettir. Teknik ve metodik çalışmasını bilmektir” (Cumhuriyet Gazetesi, 1934, s. 5) demiştir. Ayrıca ekonomik kaygıların kalkınmayı sağlayacak fikir ve düşüncelere engel olmaması gerektiğini belirterek “...içinde bulunduğunuz çalışma ve girişimlerinizin hedefi, milletin hayatla ilgili bir sorununu... çözmeye yönelmiş bulduğukça, önünde tereddütlü durduğunuz maddi engellerin kendiliğinden ortadan kalkacağından ve bütün önünüze çıkan zorlukların hallolacağından şüpheleniz kalmayın” (ABE, 2021b, s. 284) demiştir.

Atatürk’ün: “Şehircilik işlerinde teknik ve planlı kurallar içinde çalışmak gereklidir” (ASD, 2006, s. 848) ve “Benim tüm düzenleme ve uygulamalarda davranış kuralı olarak esas saydığım bir şey vardır: O da oluşturulan kurum ve kuruluşların kişiyle değil, gerçekle sürdürülebildiğidir. Bundan dolayı herhangi bir program filanın programı olarak değil, fakat milletin ve ülkenin ihtiyacına cevap verecek düşünceleri ve önlemleri içermesiyle değerli ve saygın olabilir” (ASD, 2006, s. 305) açıklamalarıyla kamu yararı öncelikli kararların önemini vurguladığını görüyoruz. Ayrıca Atatürk’ün: “mükemmel bir şehrin birdenbire bir girişimle oluşturulması o kadar kolay değildir” (ASD, 2006, s. 775) ve “her vatandaşın istediğini yapmasını düşünmek hayalciliktir, yapılabilecek şey herkesin istediğinin bileşkesinin ortalaması olabilir” (ASD, 2006, s. 775) şeklindeki açıklamaları planlama sürecinin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. “Dünyada insanların aklına gelen her mantıklı şeyin yapılmasına maddi imkân olsa idi, gerçekten

dünyanın genel görüntüsü başka türlü olurdu. . . Nelerin yapılmasının mümkün olabileceğinin takdiri, ancak genel durumun bütün aşamalarını, bütün ayrıntılarını daima göz önünde tutmaya bağlıdır” (ASD, 2006, s. 118) bu da ancak stratejik planlama yaklaşımının benimsenmesi ve uygulanması ile sağlanabilecektir.

Stratejik planlamanın başarısı çok paydaşlığa ve katılımcılığa dayanmaktadır. Stratejik planlamanın gerçek anlamda yapılabilmesi için katılımcılığın sağlanması gerekir. Katılımcılığın sağlanabilmesi uzlaşmaya açık, akıllı ve karar alma süreçlerinde fikir üretebilecek beşerî sermaye ile gerçekleşebilir. Bunun için karar vericileri sorgulayacak, girişimci ruha sahip, haklarının bilincinde olan bireyler yetiştirilmelidir.

Atatürk: “İhtirassız hiçbir şey meydana getirilemez. Gerçek olan budur. Ama ihtirasın, millet yolunda, halk için bir gayeye yönelmesi şarttır” (Aydemir, 1999, s. 454) sözüyle ihtirasın bir motivasyon kaynağı olarak görülmesini ve kişisel çıkarlar ve menfaatler için değil kamu yararı amacıyla kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

Kötü yönetimlerin sebep oldukları kötülüklerden o toplumda yaşayan herkesi aynı derecede suçlamanın doğru olmadığını belirten Atatürk, günümüz kentlerinin kentleşmemesinde rol alan ve yanlış kentleşme politikalarını benimseyen karar alıcılarının bundan sorumlu olduğunu vurgulamaktadır (Atatürk, 1989). Diğer taraftan halkın da karar alma süreçlerinde daha çok yer almaya çalışması, özellikle sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yerel yönetimlerin düzenledikleri kent konseylerine katılması gereklidir.

İlerleyerek Hedefe Varmak ve Kademeli Strateji Planlaması

Atatürk: “Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak, olaylardan ve olayların akışından yararlanarak ve basamak basamak ilerleyerek hedefe ulaşmaya çalışmak gerekiyordu. Nitekim öyle olmuştur. Eğer, dokuz yıllık faaliyetimiz ve yaptıklarımız bir mantık zinciri ile gözden geçirilirse, ilk günden bugüne kadar takip ettiğimiz genel doğrultunun, ilk kararın çizdiği yoldan ve yöneldiği hedeften asla sapmamış olduğu kendiliğinden anlaşılır” (Atatürk, 1989, s. 40) açıklamasıyla kademeli hareket etmenin planlama sürecindeki önemini anlatmaktadır. Temel hedefe giderken uygulanacak ara hedef ve bunlara ait stratejik evreler oluşturulmalıdır. Her ulaşılan ara hedefi takiben bunun güvenceye alınması ve takip eden stratejinin yürürlüğe konması gerekir. Zaman uygun ve kuvvet yeterli ise aynı anda birden fazla ara hedef ve bunlara ait stratejiler uygulanabilir. Ancak bazen birbirini tamamlayıcı ara hedefler olabilir. Bunlardan biri gerçekleşmeden diğer stratejiye geçilemez. Hedefin ele geçirilmesi sonrasında korunması ve idamesi için de yeni stratejilerin uygulanması gereklidir. Stratejik planlamanın en güzel

örnekleri önce İstiklal Harbi'nde, daha sonra da Cumhuriyet'in kurulması ve devrimlerin yapılmasında görülmüştür (Tarakçı, 2011, s.127).

Plansız sanayileşmeye, sınırsız tüketim ve sömürü yaklaşımına tepki olarak doğan bahçe kent, geniş dönüm kent, eko-kent, güneş kent, sıfır atık-sıfır tüketim kenti, akıllı kent vb. modeller birçok ülkede kısmen de olsa uygulamaya geçmesine rağmen hala uygulanabilirliği konusunda eleştirilerin odağında yer almaktadır. Bu durumu da Atatürk: "Dahi odur ki, ileride herkesin takdir ve kabul ettiği şeyleri, ilk ortaya koyduğu vakit herkes ona deli der" (Baykal, 1999, s. 158) sözüyle özetlemiştir. Bugün kent yönetimi ve planlaması sürecinde rol alan karar vericiler, varmaya çalıştıkları stratejik hedeflerinde bu kent modelleriyle ilişkili olan enerji, iklim değişikliği, ısınma, kirlilik, afet gibi sorunları çözmeye çalışmakta, bunun için de doğayla iç içe olmayı amaç edinen stratejiler belirleyerek yerleşim alanına özgün imkân ve kaynaklara göre uygulamaya çalışmaktadır. Atatürk'ün dâhiliklerinden bir diğeri de gelişme kabiliyeti olmadığına dair çok fazla eleştiri alan, benimsenemeyen, hatta ne köy olur ne kasaba alaycılığına uğrayan başkent Ankara'dır.

Başkent Ankara, Stratejik Planlama ve Kentbilim

"Ben, Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla büsbütün başka bir hedef güttüm. Türk'ün imkânsız imkân haline getiren kudretini dünyaya bir kez daha tekrar etmek istedim. Bir gün gelecek, şu çorak tarlalar, yeşil ağaçların çevirdiği villaların arasından uzanan yeşil sahalar, asfaltlarla bezenecek... Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar yakında olacak" (Baykal, 1999, s. 222). Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken stratejilerinden biri de Ankara'nın başkent kimliğiyle Anadolu yerleşimlerine örnek olmasıdır. Atatürk İnkılapları "Cumhuriyetçilik", "Milliyetçilik", "Halkçılık", "Laiklik", "Devletçilik" ve "Devrimcilik" çağdaş kentleşmenin ve kentlileşmenin de anahtarlarıdır. Bu kırın yok olması ya da yok sayılması değil; tam aksine kır-kent dengesi içinde bir kalkınma sağlanması demektir. Öyle ki Atatürk'ün köylülere olan saygısı ve geleneklerin çağdaş yaşam koşullarına uyum sağlayarak korunması yönündeki girişimleri Anadolu ziyaretlerinde yaptığı konuşmalarında ve eylemlerinde açıkça görülmektedir. Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamasını (ASD, 2006, s. 849) belirtmiştir. Ayrıca köylüyü her bakımdan aydınlatmak ve köyleri çağdaşlaştırmak için Çiftlikler, Köy Okulları, Köy Eğitimcileri Projesi, Millet Mektepleri, Halkevleri ve Halkodaları'nın kurulmasını planladığı görülmektedir (Meydan, 2019, s. 240-241).

Atatürk'ün doğaya ve insana verdiği önem hayata aktardığı tüm kararlarında görülmektedir. Bu kararlardan biri de orman alanlarının ve kentsel peyzaj kullanımının çağdaş bir kent olabilmedeki yeri ve önemidir. Öyle ki Ankara'nın

kent planında Gençlik Parkı, Atatürk Orman Çiftliği, Hipodrom, Ziraat Fakültesi Yerleşkesi yeşil alanlara verilen önemin örnekleridir. Ne yazık ki günümüzde bu alanlar, koruma konusundaki bilinçsizliğimizin en önemli kanıtları haline gelmiştir.

Ankara'nın başkent seçilmesi halkçılık ilkesiyle bağlantılıdır. Cumhuriyetin ilanından önce İstanbul, Osmanlı Dönemi'nin saraylı yaşam tarzını yansıtırken Anadolu yaşam tarzından dolayısıyla halktan ne kadar kopuk olunduğunun göstergesidir. 20. yüzyılın sürdürülebilir kalkınma politikalarının temel dayanağı katılımcılıktır. Atatürk, halkı cinsiyet ve din ayrımcılığı yapılmaksızın yerel meclislerde rol almaya özendirmiştir (ASD, 2006, s. 597).

Atatürk'ün kentlerin ve kasabaların çağdaş medeniyetler seviyesine gelmesi için başkent planlanmasına verdiği önem, devrimcilik ilkesinin göstergesidir. Ankara'nın başkent olması kararı ile Atatürk ve arkadaşları, yüzyıllardır kederine bırakılmış olan Anadolu'nun küllerinden doğuşunun ilk ateşini parlatmışlardır. Başkenti örnek olarak planlanan Anadolu kentlerindeki demiryollarının kamulaştırılması ve fabrikaların kurulması Atatürk'ün sosyal, ekonomik, kültürel ve kentsel gelişimin yurdun en uzak köşesindeki yerleşim alanında bile gerçekleşmesi ve bu yerleşimlerin kalkınmaya katkı sunması için uygulamış olduğu kararlarındandır.

Atatürk'ün, Ankara'yı başkent yapma kararının bir diğer önemli sonucu İstanbul dışında yeni bir çekim merkezi oluşturarak göç olayını göreceli bir dengeye kavuşturmasıdır. Ankara, İstanbul'a göçü engelleyen bir baraj olarak görülürken Ankara'nın kentsel gelişim süreci ve demografik yapısı beklenmedik yeni sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Keleş, 2014). Oysa başkentimiz Atatürk'ün ileri görüşlülüğü sayesinde Cumhuriyet tarihimizin en önemli çalışmalarından biri olan uluslararası bir kent planlaması yarışması düzenlenerek planlanmıştır. Marifetlerini takdir haddimiz olmayarak Atatürk'ün, Jansen'in Yeni Kent olarak planlandığı Kızılay için alçakgönüllülükle düzeltilmesini önerdiği yol genişliği ön görüşünün günümüzde dahi alt yapı olarak yeterliliği ve hatta daha yıllarca gereksinimleri karşılayacak olması gösteriyor ki; Ankara kent planını Atatürk çizmiş olsaydı ya da plan kararlarına tamamen müdahalede bulunsaydı hedefleri yüz de yüze yakın gerçekleşen dünyadaki tek kent planı olabilirdi.

Günümüzde Mekânsal Stratejik Planlama

Ülkemizde farklı ölçek ve türde yapılan mekânsal planların dayanması gereken genel ilkeler; genellik, geniş kapsamlılık, uzun süreli olma, zorunluluk, nesnellik, açıklık ve esnekliktir (Keleş ve Mengi, 2019, s. 36-38). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, mekânsal planların kapsadıkları alan ve amaçları açısından

Mekânsal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları olarak ayrılmaktadır. Üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla; Mekânsal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından oluşur. Mekânsal planlar, plan kademelenmesine uygun olarak hazırlanmaktadır. Her plan, “planlar arası kademeli birliktelik ilkesi” uyarınca yürürlükteki üst kademe planların kararlarına uygun olmak, raporu ile bütün oluşturmak ve bir alt kademede planı yönlendirmek zorundadır (Keleş ve Mengi, 2019, s. 36). Mekânsal planlar sadece fiziksel bir düzenleme değil, ekonomik, toplumsal ve politik süreçleri de içerdiğinden geniş kapsamlı ve uzun süreli olmalıdır. Bilimi, sanatı ve teknik birikimi ifade eden planlar hazırlanırken kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler dikkate alınmalıdır (Keleş ve Mengi, 2019, s. 37; Keleş, 2004, s. 179).

Uyulması zorunlu olan plan kararları kanun niteliği taşımaktadır. Sadece mal sahipleri için değil hemşeri hukuku içinde tanımlanan herkes ve planları onaylama yetkisini kullanan yerel ve merkezi yönetim kuruluşlarınca da zorunlu olan bağlayıcı hukuk kuralları niteliğindedir. Planlar her kesim için eşit, tarafsız ve adildir (Keleş ve Mengi, 2021, s. 44-45). Gizli bir belge olmayıp kamuya açık, alettir. Değişimlere ayak uydurmak zorundadır. Uyulması zorunlu bir hukuki norm olmasının yanı sıra katı bir belge de değildir. Toplumsal, ekonomik, teknolojik ve kültürel gelişmelere açık olup bir uzmanlık işidir. Atatürk’ün, Kazım Karabekir’in hükümet işlerinin yürütülmesi için bildirdiği görüşe verdiği cevaptan yola çıkarak plan işlerinin uzman kişiler tarafından onaylanıp denetlenmesine verdiği önemi görüyoruz. Ayrıca Atatürk, uygulanması kabul edilecek olan herhangi bir programa sonuna kadar bağlı kalmak ve bunun yürütülmesinde, güdülen hedef ve gayeden ayrılmamak için; programı onaylayacak kişi/kişilerin uzman kişilerden seçilmesini sağlamanın yönetim yapısını güçlendireceğini belirtmektedir (Atatürk, 1989, s. 240-243).

Kent gibi karmaşık bir yapının gelişme yönünün ve büyüklüğünün kestirilmesinde birçok disiplinin iş birliği ve eşgüdüm içinde çalışması gereklidir (Keleş ve Mengi, 2019, s. 37-38). Atatürk iş birliği ve eşgüdümün başarıya ulaşmadaki rolünü ve önemini: “...hayat demek, mücadele, çarpışma demektir. Hayatta başarı, mutlaka mücadelede başarıyla mümkündür. Bu da manevi ve maddi kuvvete, kudrete dayanır bir husustur. Bir de insanların uğraştığı bütün meseleler, karşılaştığı bütün tehlikeler, kazandığı başarılar, ortaklaşa, genel bir mücadelenin dalgaları içinden doğagelmıştır” sözleriyle açıklamaktadır (Atatürk, 1989, s. 4).

Sonuç

Günübirlik alınan kararlar ve uygulamalar çağdaş kentleşme sürecine zarar vermektedir. Bu durum mülkiyetin bir hak olarak korunduğu kapitalist sistemde arsa spekülasyonlarına yol açarak yönetsel, kentsel, çevresel sorunları artırmakta diğer taraftan planlamaya olan güveni sarsmaktadır. Atatürk'ün yaptığı çalışmalar, kararlar ve açıklamalar stratejik planlamanın zorunluluğuna inandığını göstermektedir. Kentin geleceği için ortaya konulan öneriler kentin ekonomik yapısı ve nüfus kestirimleri ile şekillenirken, bu kararlar kaçınılmaz olarak siyasal iktidarın, finansal destek ve teşvik politikalarından ve yatırım kararlarından etkilenmektedir.

Ülkemizde planların kademeli birliktelik ilkesi, planlar arasındaki uyum ve zorunlu durumlarda yapılabilen plan değişikliği keyfi kararlara, özellikle günübirlik alınan yer seçimi politikasına konu olduğu için yok sayılmaktadır. Diğer taraftan planların yap-boz tahtasına çevrildiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Kentsel kararları siyasetten ayrı tutabilmemiz imkânsız hale gelmiştir. Planlama amacı ve etiği doğrultusunda kamu yararı gözetilerek kararlar alınması gerekmektedir. Ancak planlama sürecinde sadece teknik bir aktör olarak kalan plancılar bu süreçte inisiyatif kullanamaz hale gelmektedir.

Atatürk'ün devrimlerinin orta ölçekli bir Anadolu kasabası olan Ankara'ya kazandırdığı başkent kimliği ve bunun diğer Anadolu kentlerindeki yansımaları açıktır. Atatürk'ün Cumhuriyet'in ilanı ile başlattığı çağdaşlaşma süreci, stratejik planının bir hedefidir. Bu hedef kentleşme ve kentleşme fikrinden ayrı tutulamaz. Diğer taraftan Atatürk'ün "üreten köylü milletin efendisidir" sözüyle kırsal yaşamın kimliğini korumaya yönelik bir strateji benimsediği, köylünün modern tarım, hayvancılık ve sanayi alanlarında kendisini geliştirmesi ve çağdaşlaşması için eğitim almasına önem verdiği unutulmamalıdır.

Teşekkür

Atatürk'ün hayatı ve Cumhuriyet Tarihi ile ilgili eşsiz eserleriyle günümüze ışık tutan Tarihiçi ve Yazar Sayın Sinan MEYDAN' a çok kıymetli katkıları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Extended Abstract

Atatürk, Strategic Planning and Urban Science

*

Seçil Gül Meydan Yıldız
ORCID: 0000-0001-9869-4159

The concept of strategy reaches its philosophical goal when combined with the concept of planning, and it is a concept that started in the world in the 1960s, but developed and became widespread in terms of content and scope, influenced by the social, economic and political change and transformation structure of the 1980s. The strategic planning approach, which has been legalized to be implemented in all public institutions and organizations in the 21st century in our country, is essentially the way of life of Mustafa Kemal Atatürk. Emphasizing the importance and necessity of planning in all his actions, decisions and discourses, Atatürk shed light on the world with his strategic planning approach years ago. In the first years of the Republic, Atatürk's principles and decisions for the economy, cultural life and environment coincide with the strategic planning approach that all countries of the world are trying to implement today. Learning about Atatürk, taking an example and choosing a role model is the only way to save us from being deceived, failure and backwardness. Every sentence of his has infinite depth and meaning and should be interpreted according to his field of interest and adopted as a goal. In this direction, this study titled "Atatürk, Strategic Planning and Urban Science" was prepared based on the work of Prof. Dr. Ruşen Keleş in 1983, "Atatürk, Contemporary Ankara and Urban Science". Another aim of this study is to determine the source and solution ways of the problems we experience in spatial, urban, environmental and administrative structure by making use of the strategic genius of Mustafa Kemal Atatürk.

The problems of the cities we live in today and the crimes committed against the cities are also a management and environmental problem. The low quality of life and the inadequacy of urban services also blunt the goals and objectives for the future. Every decision and action taken by moving away

from Atatürk's principles and reforms weakens our development power and leads us to failure in every respect. The principles and decisions that Atatürk envisaged for the economy, cultural life and environment in the first years of the Republic coincide with the principles of the concept of continuous and balanced development (sustainability) and the strategic planning approach that all countries of the world are trying to achieve today.

The secret of the strategic planning method adopted by Atatürk for the establishment of the Republic of Turkey and applied exactly, has been tried to be conveyed through the statements he made at different times. Thus, it is aimed to remember what should be done and what should not be done for a healthy, balanced and orderly city life, with Atatürk's guiding discourses, to be remembered and never forgotten.

Daily decisions and practices harm the modern urbanization process. This situation leads to land speculation in the capitalist system where property is protected as a right, increasing administrative, urban and environmental problems, on the other hand, it undermines the trust in planning. Atatürk's studies, decisions and explanations show that he believes in the necessity of strategic planning. While the proposals put forward for the future of the city are shaped by the economic structure of the city and population estimates, these decisions are inevitably affected by the financial support and incentive policies of the political power and investment decisions.

In our country, the principle of gradual coexistence of plans, harmony between plans and plan changes that can be made in compulsory situations are ignored because they are the subject of arbitrary decisions, especially the policy of choosing a place for a day. On the other hand, it would not be wrong to say that the plans were turned into a jigsaw puzzle. It has become impossible for us to keep urban decisions separate from politics. In line with the planning purpose and ethics, decisions should be taken by considering the public interest. However, the planners, who remain only as a technical actor in the planning process, become unable to take initiative in this process.

The identity of the capital that Atatürk's revolutions brought to Ankara, a medium-sized Anatolian town, and its reflections in other Anatolian cities are clear. The importance that Atatürk gave to the planning of the capital Ankara in order to bring cities and towns to the level of contemporary civilizations is an indicator of the principle of revolutionism. With the decision to make Ankara the capital, Atatürk and his friends sparked the first fire of the rise of Anatolia, which had been left to its fate for centuries. The expropriation of the railways and the establishment of factories in the Anatolian cities, which were

planned by taking the capital city as an example, are among the decisions of Atatürk to realize the social, economic, cultural and urban development even in the settlements in the farthest corner of the country and to contribute to the development of these settlements.

The modernization process that Atatürk started with the proclamation of the Republic is a target of his strategic plan. This goal cannot be separated from the idea of urbanization and urbanization. On the other hand, it should not be forgotten that Atatürk adopted a strategy to protect the identity of rural life with the words "The peasant who produces is the master of the nation", and attaches importance to the education of the villagers in order to develop and modernize themselves in the fields of modern agriculture, animal husbandry and industry.

Kaynakça/References

- Atatürk, M. K. (1989a). *Nutuk I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atatürk, M. K. (1989b). *Nutuk II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri, (2021a). *Cilt 29*. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri, (2021b). *Cilt 18*, Ankara: Kaynak Yayınları.
- Atay, F.R. (1969). *Çankaya*, (2. Baskı), İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (1999). *Tek Adam: Mustafa Kemal*, (3. Cilt), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baykal, A. N. (1999). *Yöneticiler için yeni bir bakış Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik sırları*, İstanbul: Sistem Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi, (1934, Ağustos 27), 16 Nisan 2022 Tarihinde <https://www.gastearsivi.com/gazete/milliyet/1934-08-27/5> erişildi.
- Çankaya, N. (1985). *Atatürk'ün hayatı, konuşmaları ve yurt gezileri*, İstanbul: Tifdruk Matbaası.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik mekânsal planlama, *Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük*, s. 403-404, (der.) Melih Ersoy, İstanbul: Ninova Yayınları.
- İnan, A. (2007). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*, (13. Basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Keleş, R. (1972). *Şehirciliğin kuramsal temelleri*, Ankara: SBF Yayınları.
- Keleş, R. (1983). Atatürk, çağdaş Ankara ve kentbilimi, *İnsan Hakları Yılığ* 3-4, *TODAİE*, 140-151.
- Keleş, R. (1993). *Kent ve siyaset üzerine yazılar*, İstanbul: IULA-EMME.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme politikası*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş, R. (2014). *100 soruda Türkiye'de kentleşme, konut ve geçeköndü*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2019). *İmar hukuku: hukuksal, yönetsel ve siyasal boyutlarıyla*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş, R. ve Mengi, A. (2021). *Kent hukuku*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Koloğlu, O. (1988). *Türkü dünyaya saydıran adam*, Ankara: Yeni Özgür İnsan Yayınları.
- Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, RG. 14.06.2014/29030.
- Meydan Yıldız, S.G. (2020). Kentsel güvenlik bağlamında imar planlaması süreci ve yasal dayanakları, *Global Ecological Security Küresel Ekolojik Güvenlik Uluslararası Sempozyum Kitabı*, 399-409, (Ed.) Nesrin Algan, Duygu Özel Demiralp, Feza Sencer Çörtoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları No: 683.
- Meydan, S. (2013). *Parola Nuh, "Atatürk'ün gizli kurtuluş planları"*, (3. Baskı) İnkılap Yayınları: İstanbul.
- Meydan, S. (2015). *Panzehir*, İnkılap Yayınları: İstanbul.
- Meydan, S. (2020). *Akl-ı Kemal, "Atatürk'ün akıl projeleri"*, (1. Cilt), İnkılap Yayınları: İstanbul.
- Soyak, H. R. (1955). *Yakınlarımdan hatıralar*, İstanbul: Sel Yayınları.
- Soyak, H.R. (1973). *Atatürk'ten hatıralar*, (1. Cilt), Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanju, S. (1994). *Asil kan*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Tarakçı, N. (2011). *20. yüzyılın strateji dehası Atatürk*, İstanbul: Truva Yayınları.
- Tarih IV, *Kemalist eğitimin tarih dersleri (1931-1941)*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- TDK (2022a). *Plan*, 10 Nisan 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- TDK (2022b). *Program*, 10 Nisan 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>, adresinden erişildi.
- TDK, (2022c). *Stratejik Plan 2013-2017*, 10 Nisan 2022 tarihinde <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/2013-2017%20Stratejik%20Plan.pdf> adresinden erişildi.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu, RG. 09.05.1985/18749.
- 5018 Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, RG. 24.12.2003/25326.